

LEVENSvreugDE

18 juni 1971

Goedenavond, vrienden.

Tot mijn spijt moet ik u mededelen dat wij, sprekers van deze groep, niet alwetend of onfeilbaar zijn. Denkt dus zelf eens na, zelfs wanneer dit voor u mogelijk ongewoon is. Want men heeft mij - en daarmee ook u - een geestelijk onderwerp in de maag gesplitst. Ik heb lange tijd gezocht naar een onderwerp, dat geestelijke betekenis heeft en mij toch ligt. Ik koos uiteindelijk:

LEVENSvreugDE

Nu is levensvreugde op zich een vreemd iets. Ik herinner mij bijvoorbeeld een vader, die heel gelukkig was, omdat zijn - zeer jonge - zoon verklaarde dat hij later chauffeur wilde worden op een lijkwagen. De goede man stelde: hieruit blijkt dat de jongen eerzucht heeft en werkelijk vooruit wenst te komen, want de chauffeur van een lijkwagen rijdt altijd vooraan en heeft een hele stoet achter zich, terwijl de agenten voor hem salueren. Een wat dwaas verhaal, dat aantoont, hoe de mens in het leven vreugde weet te puren uit alle mogelijke en onmogelijke dingen. Op het eerste gezicht is de reactie van de vader misschien niet bepaald wijs. Maar de mens, die meent, dat hij werkelijk wijs is, is gemeenlijk een grote dwaas, en de man kende zo een ogenblik van intense vreugde in zijn bestaan. Wat mij ertoe brengt te stellen dat levensvreugde voornamelijk afhangt van de eigen instelling tegenover het bestaan en alles wat daaraan vastzit. Maar ja, heel wat mensen nemen het leven loodzwaar. Vaak redeneren zij zelfs: de vreugden des levens zijn ons verboden. Wanneer wij later in de hemel komen, mogen wij echter de schade inhalen. Wat dan meestal enorm tegenvalt, daar er ook bij ons geleefd en gewerkt moet worden. Andere mensen stellen: dood is dood, dus laat ons zoveel mogelijk vreugden zoeken tijdens ons bestaan. Deze mensen proberen dan vaak zoveel vreugden, belevingen en actie in hun leven samen te persen, dat zij er op den duur misselijk van worden, alsof zij kinderen zijn die op een kermis te veel snoepen.

De vraag is nu maar wat de meest juiste instelling zal zijn. Ik voor mij meen dat het leven vele verschillende zijden en mogelijkheden heeft, zodat men zich over hetzelfde gebeuren kan ergeren, verheugen, zich er mede kan amuseren, of er wanhopig onder kan worden, afhankelijk van de zijde, die men beschouwt. Waarom zou een mens dan altijd de meest negatieve kant kiezen? Er zijn zoveel positieve mogelijkheden in het leven, die men voor zich als een bron van levensvreugde kan gebruiken. Natuurlijk wordt er heel wat gedebatteerd over het al dan niet bestaan van een hiernamaals, enzovoorts, enzovoorts. Velen achten de aanneming van een leven na de dood, het bestaan van een God en dergelijken, te onredelijk om los te lopen. Zij hebben enigszins gelijk. Maar de mensen op aarde hanteren ook zoveel geheel onredelijke stellingen en beschouwen zoveel onmogelijkheden als een normaal uitgangspunt van hun leven en streven. Zij baseren hun bestaan op democratie, volksdemocratie, spreken over vrijheid en andere dingen, die in de menselijke wereld evenmin werkelijk kunnen bestaan. Ik meen dan ook dat je vanuit een zuiver redelijk standpunt geloofswaarden niet zonder meer als zijnde onredelijk terzijde moogt schuiven. Vanuit het menselijke standpunt is het zeer wel mogelijk dat de inhoud van een geloof uiteindelijk een illusie blijkt te zijn. Maar in een wereld waarin zoveel illusies door zo velen als een dierbare werkelijkheid worden gekoesterd, heeft men volgens mij recht op het aanvaarden van eveneens onbewezen stellingen, die je wat van inhoud en zin in het leven doen zien.

Bovendien: stel dat een mens alle illusies over boord probeert te zetten en zijn gehele leven zo veel mogelijk vreugden en belevingen tracht te hebben. Wanneer hij sterven moet, zal hij ongetwijfeld ongelukkig en ontevreden zijn, omdat er nog zoveel dingen in het bestaan zijn, die

hij niet geproefd heeft. Hij zal zich zelfs ongelukkiger voelen, naarmate hij meer belevingen in het leven heeft gezocht. Want iemand, die f 10.- verdient, is met een gulden opslag al héél tevreden. Maar iemand die miljoenen verdient, zal zich ongelukkig voelen, wanneer zijn inkomen niet met tonnen per jaar toeneemt. Er zijn mensen die beweren dat je alleen al voor je kinderen dient te streven naar een betere wereld. Maar ook hun streven is niet bepaald consequent en zij maken hun kinderen vaak nog ongelukkig ook, omdat zij uitgaan van het standpunt dat hun kinderen het in het leven nooit zo goed zullen kunnen doen als zijzelf het deden.

Er zijn mensen die menen dat God alles in het leven beslist, dat Hij altijd toch het laatste woord heeft. Ik zou in een dergelijk geval ook logisch blijven en zeggen: Wanneer het toch God is, - die alle dingen doet, waar zou ik mij dan nog druk over maken? Als God werkelijk alle dingen regelt, laat ik hem rustig zijn gang gaan, want wat God heeft gedaan, is zeker goed gedaan. Stelt men dat er een hiernamaals is, - voor vele mensen een stelling, maar voor mij reeds een bewezen feit -, dan krijgt het leven opeens véél meer betekenis, heeft het meer inhoud. Een dergelijke stelling betekent tevens dat de mens in zijn leven voor zich een zekere mate van tevredenheid en harmonie dient na te streven. Wat een van de moeilijkste dingen is, die een mens zich voor kan stellen. Om dit te kunnen bereiken, zul je het ritme van je dagen moeten vinden en volgen en in elke dag toch weer iets feestelijks, iets van geluk moeten proberen te vinden. Het geloof in een voortbestaan en de noodzaak tot innerlijke harmonie doet de mens dus reeds streven naar een bewuster, intenser en vooral ook gelukkiger leven.

Sommige mensen beweren dat het leven zelf de mens reeds een bron van vreugde dient te zijn. Wanneer je iemand zoiets hoort stellen, zou je verwachten dat hij door de dagen huppelt als een pasgeboren lam door de natuur. Wat is echter de werkelijkheid bij dergelijke personen meestal? Zij marcheren met doffe schreden door het leven en wanneer zij ergens iets moois ontmoeten, schieten zij het kapot, wanneer zij het tenminste niet al hebben afgebroken om een parkeerplaats te bouwen. Maar volgens mij is levensvreugde geen leuze, maar een werkelijke levensinhoud. Ik zou deze, zoals zij voor mij bestaat - het is dus een wat persoonlijke kwestie - vanavond eens aan u voor willen leggen.

Ik leef. Ik weet niet goed, waar ik naar toe ga. Er zal wel een eindbestemming zijn, maar deze is voor mij in wezen niet eens zo erg belangrijk, omdat de weg die ik ga, voor mij zo ontzettend interessant is. Overal waar je bent, waar je gaat, gebeurt er iets. Het is niet altijd mooi, dat geef ik toe. Maar je leert mensen kennen, er is toch steeds weer een uitwisseling tussen jou en het andere. Je kunt zeggen: ik ben onbelangrijk. Want als je tegen jezelf eerlijk bent, moet je dit feit wel toegeven. Iemand die zichzelf voorhoudt dat hij belangrijk is, is iemand die zichzelf ook zo onbelangrijk voelt, dat hij daarvoor tegenover de wereld en zichzelf niet uit durft te komen. Bezie ik mijzelf, dan voel ik dat ik onbelangrijk ben, dat hetgeen ik ben en doe maar weinig verschil uitmaakt in de wereld. De dagen draaien toch wel verder. Maar wanneer ik - of ik nu gek ben of normaal-, zo nu en dan eens lachen kan, een ander eens kan laten lachen, soms op het juiste ogenblik toch weer het juiste woord weet te vinden of een kleine flits van inspiratie en kracht kan vinden, voel ik dat ik zelf gelukkiger ben en anderen wat gelukkiger heb gemaakt en meen dat ik, onbelangrijk als ik ook moge zijn, niet geheel voor niets besta. Het wonderlijke hierbij is wel dat je dit steeds zult kunnen doen, wat de omstandigheden ook mogen zijn.

Ik heb mensen gekend, die in een bedstee lagen gepropt, een zorg en last voor hun gehele familie, maar die levensvreugde kenden en anderen levensinhoud en vreugde gaven. Zij hadden de tijd om tegen een kind eens iets te zeggen, het vermogen om zelfs in hun hulpeloosheid te relativiseren, ook wanneer anderen ruzie hadden, en konden zo vaak het juiste woord vinden om, wanneer anderen ruzie hadden, hen ertoe brengende, gezamenlijk een oplossing voor een probleem te zoeken in plaats van elkander steeds maar het uitblijven van die oplossing te verwijten. Dergelijke mensen waren, zeker in mijn tijd, een enorme last voor hun omgeving. Maar wanneer je nog betekenis voor anderen hebt, wanneer je dit ondanks alles nog aan kunt voelen, is een zekere vreugde in het bestaan nog mogelijk. Ik meen dat eenieder die voor anderen nog betekenis heeft, alleen daarom reeds blij met het leven moet zijn.

Levensvreugde is in mijn ogen géén voortdurend en enorm festijn, een soort vergeestelijkte kermis met hoerastemming, maar het rustige besef dat er altijd weer iets zal zijn wat je betekenis geeft, het gevoel dat het leven toch nog boeiend is. Voor mij is levensvreugde net iets meer dan een blij zijn met je bestaan. Het omvat ook het gevoel dat het leven zonder jou ergens, je weet niet hoe, toch nog iets anders, voor anderen ook iets slechter zou kunnen zijn. Mij maakt dit gevoel blij.

Ik heb wel eens tegen de mensen gezegd: "Wanneer je vindt dat er in het leven zo weinig te lachen valt, kijk dan eens in de spiegel, kijk eens naar je medemensen. Dan vind je meer dan genoeg om te lachen." Wat door de meesten als een hatelijkheid of grap werd beschouwd, maar door mij toch wel degelijk ook ernstig bedoeld was. Levensvreugde kan volgens mij nooit echt zijn wanneer zij gebaseerd zou moeten zijn op blindheid. Onschuld als die van jonge kinderen wordt verkeerdelijk wel verward met levensvreugde, maar let eens op hoe snel dat slijt. Toch zou je iets van de verwachting, waarmede een kind het leven benadert, moeten behouden: het gevoel dat er vandaag weer een geheel nieuwe dag begint, waarin weer een wonder zou kunnen gebeuren. Zeg: Ik leef toe naar alles, wat voor mij mogelijk is. Ik ken mijzelf een beetje. Kijk naar de mensen en probeer te zien wat er achter al die façades schuilgaat. Er is dan zoveel te beleven, dat ik blij ben te leven.

Op het ogenblik ben ik een geest. Wat geen kwestie van roeping, maar onvermijdelijke noodzaak is. Als geest doe je veel, je amuseert je ook. Indien ik mij afvraag wat er voor mij is veranderd sedert ik in de stof heb geleefd, zo kom ik steeds weer tot de conclusie dat er slechts een ding werkelijk is veranderd: ik ben blijer geworden, omdat ik meer aandacht heb gekregen voor anderen. Gek? Je leeft het gelukkigste door je belangstelling voor anderen en het andere. En naar mijn ervaring levert dit tevens de beste mogelijkheid tot verdere bewustwording, zodat ik mijn onderwerp niet ten onrechte een geestelijk onderwerp noemde.

Elke mens heeft natuurlijk een bewustzijn en de meeste mensen zoeken naar bewustwording op de een of andere wijze. Maar velen van hen lopen voortdurend met plannen voor bewustzijnsuitbreiding, maar stellen die zó van anderen afhankelijk, dat zij voor hun uitbreidingsplannen nooit een bouwvergunning schijnen te kunnen krijgen, zodat er niet al te veel van terecht pleegt te komen. Ik filosofer een beetje op deze manier. Voor mij is dit niets anders dan een pogen mijzelf wat te relativiseren en ook de wereld wat juister te bezien. Hierdoor begrijp ik steeds beter, hoe betrekkelijk alle dingen zijn en juist dit is voor mij de basis van mijn levensvreugde.

Er is ook in mijn bestaan een tijd geweest, dat ik mijzelf bijzonder ernstig nam, compleet met potten, pannen, veters, band en de hele bliksemse boel. En zolang ik zo dacht, had ik voortdurend ruzie. Want de meeste mensen dachten dat ik veel minder was dan ik zelf dacht dat ik was. Daardoor probeerde ik steeds meer nog meer te lijken dan ik dacht te zijn, maar dat had alleen maar tot gevolg dat de anderen mij nog veel lager aansloegen. Uiteindelijk ben ik hieraan ontgroeid, ofschoon mijn neiging om scherp te zijn natuurlijk is blijven bestaan. Want ik ben nu eenmaal in het leven begonnen met een wat schuine levenshouding en een s-bocht in mijn ruggegraat en dan wordt scherp zijn een gewoonte, die je niet zo gemakkelijk meer kwijtraakt. Maar vroeger was scherp zijn voor mij een verweer. Nu is het voor mij een uitdrukking van mijn begrip voor het andere geworden, ook al blijft het wat spottend en hatelijk soms. Toch druk ik daarmede mijn besef uit dat het andere, de ander, er is en hoe het voor mij is. Mijn wereld groeit.

Ik geloof niet dat je ooit werkelijke levensvreugde kunt kennen in een wereld, die steeds kleiner wordt. Als je maar bepaalde dingen in je wereld belangrijk vindt, dan verlies je het een na het ander. Mensen verdwijnen, instellingen verdwijnen, gewoonten veranderen. Zo krijg je steeds meer het gevoel, dat je er niet meer bij behoort. Dan wil je niet eens meer beseffen, dat er iets nieuws is of de betekenis daarvan begrijpen. Je blijft eenvoudig stom en star staan. Je voelt het

leven dan als de ouderwetse martelkamer, waar Poe eens over schreef: je houdt alleen nog de keuze tussen een in de put vallen of verschroeid worden door gloeiende muren, die steeds dichterbij op je af komen. Dan is het leven op den duur niet veel meer dan een angstdroom.

Het vreemde hierbij is dat die muren niet echt zijn. Je kunt er doorheen stappen op het ogenblik dat je dit werkelijk wilt. Want alles wat er in de wereld gebeurt, is je belangstelling steeds nog waard, of het nu het probleem is van Fidel Castro - een probleem, waarvan ik het gevoel heb, dat het grotendeels met een scheermes zou kunnen worden opgelost - de belangrijke ontwikkelingen in China of iets anders.

Want achter al deze zaken gaan mensen schuil. En wanneer je, al is het desnoods nog door je theorieën heen, de mensen gaat zien, kun je door deze waas van onwerkelijkheid heen toch weer de werkelijke wereld betreden en er deel aan hebben. En die werkelijkheid is het enige wat voor levensgeluk steeds weer belangrijk blijft. Niets kan je gelukkiger maken, niets kan je leven meer inhoud geven dan de wetenschap dat er een wereld is, die je kan verstaan, een wereld, waarin je antwoord kunt krijgen op wat je bent. Wij zijn nu eenmaal geestelijk niet gebouwd voor een isolement. Onze geestelijke opmaak is niet geschikt voor een voortdurende concentratie op een enkel punt van bestaan. Zeker, in ons allen is een enkel punt, dat leven betekent. Maar de belangrijkheid daarvan in ons bestaan wordt toch eerst bepaald door hetgeen wij rond dit punt aan mogelijkheden en contactmogelijkheden erkennen.

Het behouden van levensgeluk lijkt mij dan ook een zaak te zijn van een steeds breder willen leven, steeds meer willen aanvaarden en erkennen. Er zijn veel mensen die wel enig levensgeluk kennen, maar wanneer de omstandigheden veranderen, wanneer de eisen voor een verder gelukkig zijn een innerlijk meegroeien vereisen, voor het geluk en het leven hun neus optrekken. Deze mensen spreken dan mistroostig: "Levensgeluk? Maar kijk dan toch eens naar het verval van zeden". Je kijkt en dan valt er juist niets. Want wat is zedenverval voor dergelijke mensen? In feite niet veel anders dan een reeks van door hen aanvaarde gewoonten, waaraan anderen zich niet blijken te houden.

Misschien neemt iemand mij deze uitspraak kwalijk en ziet hij of zij daarin een aantasting van goede zeden en moraal. Maar dan moet je je toch even realiseren wat die zogenaamde moraal in uw wereld pleegt te zijn: een reeks van menselijke fouten en zonden in plasticverpakking, zodat het er toch nog netjes uitziet. Deze mensen roepen voortdurend weemoedig uit dat de wereld slecht is. Ik ben het wel met hen eens, want wanneer je met het gezicht dat zij plegen te trekken, door het leven gaat is er niet veel kans dat er nog iets goeds in je buurt zal komen. Toch zijn juist dergelijke mensen geneigd met kunstmatige vreugdigheid een oud liedje tevoorschijn te halen en nadrukkelijk op hun wijze toch ja tegen het leven te zeggen. Maar zij verwachten dan, dat het leven ook zonder meer tegen hen ja zal zeggen en beseffen niet eens hoe melig een dergelijke conversatie met de werkelijkheid wel uit zou vallen.

Volgens mij moet je meer tegen het leven durven zeggen dan alleen maar ja. Ik meen dat je tegen het leven zou moeten zeggen: "Hier ben ik, zoals ik ben. Ik wil dat je mij zo aanvaardt, maar dan ben ik ook bereid jou te nemen zoals je bent."

Je eigen maatstaven kun je jezelf aanleggen, maar niet aan de wereld. Dat moet je begrijpen. Hoe belangrijk dit is, kun je bij de overgang vaak zien. Er komen mensen die zichzelf fatsoenlijk vinden en fatsoenlijk geleefd hebben. Zij verwachten dus een halleluja-koor om hen af te halen. Maar als zij pech hebben, treffen zij bijvoorbeeld mij. Nu heb ik de gestalte, waarin ik mij aan hen toon, al heel wat verbeterd in de loop der tijden. Het is misschien nog geen architectonisch en goedgekeurd ontwerp geworden, maar het gaat toch steeds meer de goede kant uit. Maar ik blijf mijzelf. Deze mensen verwachten een halleluja, maar ik ben eerder geneigd om hen aan te spreken met een "Ha die Jén". U moet dan de reactie van dergelijke geesten eens zien. Zij zullen heus niet zeggen; ik ben geen Jén, want ik heet "Piet" of zoiets. Zij worden boos of beginnen te beven, omdat zij denken dat ik probeer hen te jennen en denken dat ik een soort duivel ben. Zelfs wanneer je toch contact met hen maakt, kost het heel wat moeite hen duidelijk te maken

dat leven bij ons in de eerste plaats betekent: alles aanvaarden, zoals het rond je schijnt te bestaan en duidelijk te maken dat de vreugde van het leven bij ons juist voortkomt uit die aanvaarding. Je kent jezelf heus nog wel, maar kunt geheel deelhebben aan alles wat er rond je is, omdat je er niet voor vlucht, omdat je dit niet afwijst.

Ik geloof dat deze vorm van levensvreugde in de geest de weerspiegeling is van wat levensvreugde ook op aarde dient te zijn: Je kunt je natuurlijk wel voorstellen dat je in een stalletje of fauteuil halleluja zit te roepen tegen een gebaarde figuur, die je de vader noemt, maar dat wordt uiteindelijk ook tot een nachtmerrie, die weer verdwijnt. Je voorstellingen omtrent waardigheid, het juiste verloop van zaken, verdwijnt op soortgelijke wijze, ook wanneer je op aarde leeft. Maar aanvaard je eenvoudig wat er rond je in werkelijkheid zich toont, dan kun je tot het leven roepen en het leven heeft dan ook altijd weer een ervaring, een erkenning, een nieuwe mogelijkheid voor je als antwoord.

Je kunt het ook meer bijbels bezien. Maar wanneer je tegen de mensen zegt dat er staat: "Vraagt en u zal gegeven worden", zo staan zij met hun hand klaar, als het niet voor salarisverhoging is, dan wel voor de 100.000. Want zij begrijpen de werkelijke betekenis van een dergelijke spreuk niet. Vragen betekent niet alleen maar: eisen wat je op het ogenblik denkt te willen hebben, maar wel degelijk ook: beseffen wat je op het ogenblik feitelijk verlangt en wat de vervulling van een dergelijk verlangen voor de wereld rond je inhoudt. Heb je deze relatie tussen jezelf, je wensen en de wereld eenmaal beseft, dan zal alles wat je waarlijk verlangen kunt uit de relatie tussen jou en je wereld werkelijk tot stand komen. Omgekeerd zal je de betekenis van die wereld en je verbondenheid daarmee ook meer gaan beseffen. Maar de mensen vinden dat zij aan een dergelijke interpretatie, hoe dicht zij ook bij de werkelijkheid kan liggen, niets hebben. Zij houden zich te veel bezig met de zorgen en problemen in de wereld en richten hun wensen niet op hetgeen zij werkelijk kennen en begrijpen, maar op datgene, waarvan zij uiteindelijk geen werkelijk besef hebben verkregen.

Er was eens een man, die in zijn dorp aanzien wilde bezitten. Was ergens een huis of een schuur wat wankel, hij kwam al aandragen met planken en spijkers en werkte tot hij er bijna bij neerviel. Maar zijn eigen schuur werd steeds wankeler. Op een gegeven ogenblik viel deze dan ook in elkaar. Hij vroeg daarop eenieder nu hém eens te helpen. Maar de anderen lieten weten dat zij veel te druk waren met het afmaken en vervolmaken van de herstellingen, die de man aan hun bezit had volbracht. "Want", zo spraken zij, "Je ziet wat ervan komt, wanneer je steeds eerst anderen wilt helpen. Voldoen wij aan uw verzoek, dan hebben ook wij zo dadelijk niets meer". Misschien hadden zij gelijk. Maar degene, die hen, vaak tegen hun verlangen in, steeds had willen helpen, was vanaf dat ogenblik maar een ongelukkig mens. En dit is geen verhaal. Eens is dit werkelijk nabij Abcoude gebeurd.

Wanneer je in het leven werkelijk geluk wilt leren kennen, moet je niet proberen steeds weer anderen te tonen hoe onmisbaar en goed je wel bent. In de eerste plaats zal men dit toch niet geloven, in de tweede plaats maak je je in de meeste gevallen tegen je eigen wensen en behoeften in, druk voor niets. Je moest gewoon tot de wereld zeggen: "Dit ben ik. Ik durf te leven zoals ik zelf ben. Ik kan geen eisen aan anderen stellen, daartoe heb ik geen recht. Zo kan ik ook niet op eisen van anderen ingaan wanneer ik dit voor mijzelf niet juist en verantwoord vindt. Ik ben mijzelf". Wel moet je steeds proberen te begrijpen waarom anderen eisen aan jou stellen en waarom jij geneigd bent iets van anderen te eisen. Je moet leren beseffen wat je doet en waarom. Levensvreugde is immers pas geheel bereikbaar wanneer je ook over enige zelfkennis beschikt.

Pessimisten vinden zelfkennis vaak niet bepaald begeerlijk, zoals die ene filosoof eens sprak: "De mensen streven naar zelfkennis, maar wanneer zij die eenmaal gevonden hebben, schrikken zij zich dood". De man gaf hiermede mijns inziens wel blijk van enige zelfkennis, maar ik vraag mij toch af met welk recht hij ook voor anderen een negatieve reactie op de zelfkennis voorop

meende te mogen stellen. Ik geloof niet dat zelfkennis iemand ooit ongelukkig kan maken, zolang hij maar kan aanvaarden wat hij in feite is.

Soms ontdek je onplezierige dingen natuurlijk. Maar wanneer je bijvoorbeeld moet vaststellen dat je geheel van anderen afhankelijk bent, zo dien je die toestand voor het ogenblik te aanvaarden en er verder van uit te gaan dat dit de ogenblikkelijke toestand is. Zoals het vervelend is, wanneer je niet zo populair bent als je wel wilde aannemen. Maar wanneer je de feiten onder ogen ziet, kun je er misschien iets aan doen, want dan begrijp je ook wat er bij jezelf niet klopt.

Je leert zo relaties erkennen en komt op den duur zover dat alles in het leven je wel iets te zeggen heeft. Werkelijk levensgeluk, zoals ik dit heb leren kennen, betekent voor mij steeds weer: overal antwoord vinden op wat je bent, denkt en doet.

Je komt tot een juistere waardering van alles wat je ziet en kunt er beter je gevolgtrekkingen uitmaken, maar je ziet ook beter de goede kanten, die in alles gelegen zijn. Wanneer een kat opeens midden op de weg gaat zitten en zich begint te wassen, zo zullen vele mensen menselijk reageren en zeggen dat die poes zo zindelijk is. In feite wast die poes zich op dezelfde wijze als een mens zich wel eens achter de oren krabt. De mens heeft daar dan ook geen jeuk, maar vraagt zich gewoon af: wat moet of kan ik nu verder doen? Als je de impulsen van leven kunt opvangen, ontdek je bijvoorbeeld dat vlinders wel schoonheid betekenen voor een mens, maar dat deze schoonheid alleen maar leeft en danst, omdat zij gedreven wordt door de behoefte een soortgenoot of mogelijk een weinig honing ergens te vinden. De vlinder is gewoon lustgevoel met honger, dat op mooie vleugels naar vervulling streeft. Dichterlijk is dit mogelijk niet, maar het is de werkelijkheid en voor mij daarom veel mooier dan alle romantische droombeelden. Levensvreugde eist een zeker begrip voor de werelden die je kent en geniet. Wanneer ik een mens zie, die in de ogen van anderen heel goed is, en ontdek dat die goedheid in feite alleen maar een soort trots is, zal ik niet alleen geen illusies meer koesteren, maar ik zal ook kunnen lachen, als ik zie hoe de mensen zo iemand meestal geheel verkeerd aanpakken.

Misschien zegt u nu: "Dus je spot met de mensen en met het leven en noemt dit levensvreugde?" Want de mensen denken nu eenmaal snel dat je met iets spot wanneer je het niet volgens hun normen zeer ernstig en met inachtneming van alle geplogenheden benadert. Maar ik kan met mijzelf zo goed lachen als met de wereld. Ik kan vrolijk zijn om mijn eigen dwaasheid en zelfs falen. Want ik heb steeds weer het gevoel van een intens gebeuren. Elk ogenblik weer gevoel ik mij als een kind voor het slapengaan, wanneer het de volgende dag jarig zal zijn. Ik heb dit gevoel in mijn jeugd ook al gekend. Niet dat het mij veel heeft opgeleverd, maar ik had in ieder geval de vreugde van glanzende verwachting, voordat het mij weer eens zwaar tegenviel. Het is moeilijk anderen duidelijk te maken, dat juist deze verwachtingen een belangrijk deel van de werkelijke levensvreugde uitmaken. Het gebeuren zelf, vrienden, is zo snel voorbij, dat je het haast niet bemerkt. Maar de verwachting, de poging, in alles reeds de tekenen te vinden van wat er gaat komen, maken het leven rijk en vol.

Je gaat dan ook beter begrijpen van waar de vreugden in het leven stammen en je voelt je eerder geneigd iets daardoor terug te doen, wat op zich een grote vreugde pleegt te zijn. De wereld is vol met onverwachte gebeurtenissen en geschenken. Maar het feit dat je gaat beseffen waar zij vandaan komen, het gevoel dat je er ook iets voor terug kunt doen, doet je je pas werkelijk en intens deel van het gebeuren gevoelen. Dat is nog het plezierigste van alles. Ontvangen is altijd leuk, behalve misschien wanneer je de ontvanger van de belastingen bent. Geven, juist om duidelijk te maken dat je beseft wat je ontvangen mocht, is misschien wel het beste wat er in het leven bestaat. Toch geef ik toe dat voor mij het levensgeluk voor een deel ook bestaat uit het voortdurend ontvangen van geschenken, die van nomen nescio komen. Misschien komen zij wel van God, maar dat weet ik niet zeker, want er staat niet op een voor mij leesbare wijze een afzender op. Er is iets in de werelden, dat mij toch steeds weer iets schenken wil en soms heb ik zelfs het gevoel dat ik de onbekende gever op mijn beurt een plezier kan doen. En zelfs wanneer dit mij onmogelijk lijkt, zo kan ik toch altijd nog mijn vreugde

doen blijken door van mijn overvloed met anderen te delen en zo anderen op hun beurt wat vreugde te geven.

Dat hoef je natuurlijk niet zo serieus op te vatten. Wanneer ik de mensen van heden voornamelijk gewichtig door het leven zie sjokken, heb ik steeds weer het gevoel dat zij eigenlijk komedie spelen voor zichzelf. Er is heus levensgeluk genoeg te vinden, ook voor hen. Maar het geluk dat hen wordt geboden, nemen zij niet. De mensen kunnen toch rustig toegeven: Zo ben ik. Ik wil ook niet anders zijn. Ik zal geen eisen stellen aan de wereld, niemand hoeft mij tegemoet te komen, ik zal de mensheid wel tegemoetkomen. Heel wat mensen in deze tijd redeneren helaas: Ik ben zoals ik ben en men moet mij maar nemen zoals ik ben, dus moet men mij maar alles geven wat ik wil hebben. En dat is geen methode volgens mij. Je kunt je toch niet op gaan hangen, omdat je alles in het leven niet precies zo krijgt als je wel zou willen. Het is een deel van de vreugde van het leven, dat je voor vele dingen die je belangrijk acht, heel wat moet doen, veel zult moeten opgeven. Want volgens mij is het toch wel van groot belang, dat wij achter de bovenlaag van uiterlijkheden de werkelijke wisselwerkingen leren vinden, die ons leven bepalen.

Voor mij is de wereld nooit een voortdurend sinterklaasfeest geweest. Maar zij was meer: ik worstel steeds weer. Maar daardoor denk ik. Mijn gedachten zijn zeker niet zo groots en omvattend. Maar elke maal dat ik denk, krijg ik er weer een klein vonkje Licht bij en daardoor kan ik weer iets verder denken. Levensvreugde hangt volgens mij sterk samen met het gevoel te groeien, niet stil te staan. Je kunt op aarde 95 jaar oud worden, hulpbehoevend zijn en toch nog die lichtende vonk kennen in jezelf en verder groeien. Je kunt je aan handen en voeten gebonden gevoelen door bijvoorbeeld materiële omstandigheden en toch nog het gevoel hebben, dat je leeft, groeit, dat je gedachten steeds meer kunnen omvatten, dat je steeds meer jezelf en de wereld leert begrijpen. Steeds verder leren denken is volgens mij tevens doordringen buiten de grenzen van het menselijke. Ja. Een groot deel van je levensblijheid, je levenskracht zelfs, komt voort uit je wijze van denken, het besef dat je maar klein bent, dat je onbelangrijk bent.

Je moet in de wereld altijd uitgaan van de werkelijke mogelijkheden. Er zijn mensen, die naar een theater gaan met de vooropgestelde mening dat het toch wel niets zal zijn. Die mensen voelen zich dan vaak nog verongelijkt en ongelukkig, wanneer blijkt dat zij ongelijk krijgen. Er zijn ook mensen die zeggen: mogelijk zal het niet veel zijn, maar ik laat het wel op mij afkomen. Dan valt het hen bijna altijd mee en gaan zij blijer naar huis dan zij kwamen. Ik meen dat elke maal dat iets in het leven je op een dergelijke wijze meevalt, je weer iets meer gaat beseffen, iets verder leert zien. Je denken wordt steeds ruimer en voert je steeds meer tot een werkelijkheid, die niet meer stoffelijk beperkt omschreven kan worden. Het klinkt vreemd, wanneer ik stel dat zelfs een crosstalk van Snip en Snap een esoterische les kan bevatten. Maar toch is dit waar. Er kan altijd weer een vonk in je overschieten. Er komt één enkele gedachte, die even de stoffelijke wereld te buiten gaat en je blij maakt. En een dergelijke gedachten vindt ook altijd weer een antwoord.

Nu zijn er mensen, die dergelijke antwoorden waardeloos achten, omdat zij niet weten wat er aan de lijn zit. Maar is het belangrijk dat je weet van wie een antwoord komt, wanneer je hierdoor iets verder kunt komen? Wanneer je lang genoeg geluisterd hebt naar dergelijke antwoorden, besef je misschien hoe het mogelijk is, dat het in ons ontstaat. Dan wordt het ook mogelijk van onszelf uit contact op te nemen met de betrokken krachten, wanneer wij de behoefte daaraan gevoelen. Maar zelfs dan zullen wij waarschijnlijk niet precies weten wie en wat zij zijn.

Je verandert sterk door dergelijke ervaringen. Indien iemand mij vroeger misschien verteld zou hebben, dat ik ondanks alle aversie tegen plechtstatigheden mij ooit nog moeite zou geven om een geestelijk onderwerp te behandelen voor mensen, die ik in feite niet eens goed ken, mensen uit een andere tijd dan de mijne, zou ik hem waarschijnlijk beloofd hebben hem binnenkort in het gekkenhuis eens op te zoeken. Ik zou vroeger zoiets nooit geloofd hebben, want ik was voor

zo iets eenvoudig niet rijp. Maar zou ik in plaats van er mede te spotten, ernstig beweren dat iets dergelijks voor mij toch nooit zou zijn weggelegd, dan zou ik het in mijn huidige wereld lange tijd heel wat moeilijker gehad hebben. Bepaal alstublieft niet nu reeds precies wat u later zult willen worden. Het is natuurlijk heel gemakkelijk nu te beweren dat je later een hoogbewuste geest wilt worden. Maar het is reëler alleen maar te trachten nu enige betekenis voor anderen te vinden, zodat je mogelijk ook als geest later voor anderen enige betekenis zou kunnen hebben. Oefen je vandaag voor de wedstrijd van morgen, maar probeer niet de uitslag ook meteen vast te leggen. Eén keer in je leven een korte tijd betekenis te hebben gehad voor maar een enkele mens, is vaak al genoeg. Stel ook in het heden je eisen niet te hoog, maar streef tot jezelf gevoelt dat dit werkelijk meer dan genoeg is. Dan geeft het leven je steeds weer meer dan je vraagt. Dan vergroei je met de eeuwigheid.

Ik ben in het ene leven kastelein geweest en werd in het volgende leven marskramer. Mogelijk een samenhang: ik heb in het ene leven mijn dorst, vaak te kostbaar, geleest en in het tweede leven heb ik heel wat dorst geleden, omdat het lessen daarvan mij te kostbaar was. Ik zie dit als de poëtische rechtvaardigheid van de reïncarnatie. Maar dat ik ooit nog eens zou kunnen spreken met de hoogste krachten en door zou kunnen dringen tot in werelden van zuiver Licht, heb ik nooit gedacht, nooit geëist. Toch is dit voor mij nu mogelijk. En wanneer dit mij al mogelijk is geworden, zo zitten er hier heus wel een paar fatsoenlijke mensen in de zaal, die volgens mij evenveel of nog meer kans hebben om dit te bereiken. Wanneer zij tenminste niet al te veel op hun fatsoen blijven staan.

Dit wonder alleen is voor mij reeds een voortdurende reden om blij te zijn met het leven. U bent misschien zover nog niet. Maar je kunt toch de vele kleinigheden in het leven, die goed zijn, zo nu en dan eens optellen. Dan voel je je ook tevreden, vooral wanneer je de keren telt, waarop je niet onmiddellijk tegen de beweringen van anderen in het geweer bent gekomen omdat zij van anderen kwamen, maar eerst eens over de mogelijke redelijkheid daarvan hebt nagedacht. Want dan word je de vreugde gegeven te ontdekken dat een ander toch wijzer was dan je dacht of de voor velen nog belangrijker vreugde, uiteindelijk en nu met redenen omkleed te kunnen constateren dat je toch wijzer bent dan de ander. Want ook dit zijn vreugdige momenten in het leven.

Wantrouwen en verdenkingen tegenover de mensen zijn op aarde gebruikelijk, maar niet bepaald een bron van levensvreugde, omdat je steeds weer bang bent dat anderen je iets af zullen nemen. Weet u wat ik zou zeggen: Ik ben wel bereid de mensen te vertrouwen. Want wat kunnen zij mij uiteindelijk afnemen wat werkelijk de moeite waard is?

Kun je ooit iets werkelijk verliezen, wat je werkelijk bezit? Volgens mij niet. Je werkelijke bezit draag je in jezelf, dit is de enige ware rijkdom, een geestelijke rijkdom van mogelijkheden, een besef, die voor jou nooit meer op zal houden te bestaan. Om het anders te zeggen: alles wat je kwijt kunt raken, heb je nooit werkelijk gehad.

Een herinnering is meestal kostbaarder dan een gebeuren en een droom kan belangrijker zijn dan alle geleerde betogen over de werkelijkheid van het ogenblik. Zoek het desnoods maar in een droom. Ik weet dat dromen in uw wereld op het ogenblik niet zo in zijn. Maar dat komt, naar ik meen, omdat men van dromen politiek heeft gemaakt en daarna getracht heeft de werkelijkheid eraan aan te passen, waardoor de wereld een nachtmerrie werd. Als je droomt, droom voor jezelf, vlinderlicht desnoods. Maak je illusies en weet dat het illusies zijn. Besef dat het merendeel van je dromen maar bellenblazen met je gedachten is. Betreur het niet wanneer de bellen in het daglicht uiteenspatten, maar wees blij dat je bellen kunt blazen. Geniet de vreugden van je gedachten, van het antwoord, dat je in de wereld daarop vindt, van die kleine zogenaamde toevalligheden, die soms opeens optreden. En durf zo nu en dan eens om jezelf én je dromen te lachen.

Weet op zijn tijd te lachen om je eigen dwaasheden en je zelfoverschatting. Want je overschat jezelf maar al te vaak. En verbaas je en verheug je over alle dingen die je ondanks je besepte zelfoverschatting en pretenties toch altijd in de wereld nog weer waar kunt maken. Je bent altijd weer veel meer dan je denkt, maar ook heel anders, dan je zou willen zijn. Neem genoeg met wat je werkelijk bent en leef er mede. Dit is de bron van vreugde, de bron van bewustwording. Dit ook is de sleutel tot vele krachten in je, waaraan je anders nooit zelfs maar gedacht zou hebben. Soms bezoek je een zieke en, zonder te weten hoe misschien, laat je die bij het weggaan gezonder, veerkrachtiger achter dan denkbaar scheen. Wat een vreugde kan dit voor je zijn! Dat is voor mij werkelijke levensvreugde: het voelen dat je groeit, dat je niet zo beperkt meer bent als eens, het weten dat je nog verder zult kunnen groeien.

Voor mij moogt u beweren dat God niet bestaat, dat hij een illusie is of wat u maar wilt. Wanneer u dan maar niet gaat denken dat het leven er niet op aan komt. U moogt voor mij elke theorie huldigen. Het maakt uiteindelijk weinig verschil uit of je als mens streeft volgens het marxistisch socialisme of langs de wegen van kapitalistisch eigenbelang, zolang je je wereld maar steeds beter leert begrijpen en innerlijk gevoelt als mens steeds te groeien. Dromen zijn onbelangrijk. Uit de onbelangrijkheid van de vorm, zo deze beseft wordt, treedt de lichtende essentie van het leven steeds sterker naar voren. Dit is een Licht, dat je blijer maakt dan een zonnige dag na een lange regentijd. En daarmee heb ik het mijne wel gezegd. Maar mogelijk hebt u hier nog iets op te zeggen?

Vraag: U gebruikte het woord 'droefgeestig'. Wat is dat?

Antwoord: In de menselijke taal bijna synoniem met mistroostig. Indien ik droefgeestig zou zijn, zou ik maar een droevige geest of zelfs een geest van de droevige figuur zijn. Maar voor u zou men kunnen zeggen: droef: leeddragend, bedrukt, somber. Terwijl geestig in dit verband kan worden uitgelegd als: 'in de geest'. Dus droef van binnen, zoals mistroostig, zou betekenen: het missen van troost, van heul. Hiermede heb ik de betekenis wel duidelijk genoeg gemaakt, maar ik kan het natuurlijk ook op mijn wijze definiëren. Dan zou ik zeggen: droefgeestig is de mens, die niet voldoende geestig en geestkrachtig is om de redenen van zijn droefenis juist te erkennen en daardoor zijn droefheid met zijn geestkracht te overwinnen, zodat hij in een geestelijke vrijheid tot een erkennen van de ware geestesvreugden kan komen.

Heeft u nog meer? Niet? Blij toe. Ik hoor mijzelf graag praten, maar kan mij voorstellen dat het voor u voorlopig weer genoeg is.

Maar een enkele raad mag ik u nog wel geven voor wij gaan pauzeren: veel dingen, die u vaststaand en belangrijk acht, zijn onwezenlijk en onbelangrijk. Zoudt u dan misschien eens kunnen zoeken naar de vreugden die in de wereld rond u zouden kunnen ontstaan doordat u er bent? Ik denk dat u dan veel levensvreugde zult vinden en veel geestkracht opdoen, welke u de toegang mogelijk maakt tot de vele andere krachten, die uw levensvreugde, zowel als die van anderen aanmerkelijk zullen kunnen verhogen.

Goedenavond, vrienden.

Ik zou u op deze aan geestelijke onderwerpen gewijde dag op mijn beurt enkele denkwijzen willen voorleggen.

De kern van alle bestaan is opgebouwd uit strijd en liefde. Strijd, omdat wij onszelf willen bewijzen aan onszelf en aan anderen. Liefde, omdat wij steeds weer onze eigen onbelangrijkheid in bepaalde relaties kunnen aanvaarden en hierdoor onszelf zonder verdediging kunnen geven.

Geestelijke waarden bestaan er op aarde in feite niet. Alles wat bestaat, is deel van het menselijk leven voor de mens, zelfs de hoogste geest. Wie probeert om geestelijke en stoffelijke waarden of gedragsnormen en praktijken van elkaar te scheiden maakt daarmee voor zich het leven in een werkelijke eenheid met het geheel zijn wereld tot onmogelijkheid.

Hoe meer je verwerpt, hoe minder je bent. Want door datgene wat je verwerpt, ontken je ook delen van jezelf. Maar door alle dingen zonder voorbehoud en zonder meer te aanvaarden lever je je kritiekloos over aan de omstandigheden, die buiten je bestaan. En hiermede bewijs je voor jezelf je onwaardigheid. Dit maakt je ongelukkig.

Een mens moet zichzelf leren kennen voor wat hij is. Maar het 'ken u zelve' is voor een mens in wezen een bijna onmogelijke eis: Wanneer wij weten wat wij niét zijn, beperken wij het terrein van hetgene wat wij wél zouden kunnen zijn. Door dit eliminatieproces benaderen wij steeds meer onze eigen werkelijkheid. Maar wanneer wij proberen bepaalde waarden en eigenschappen als deel van onze persoonlijkheid op te eisen, zullen wij elke variant in beleving, die mogelijk is, voortaan af gaan wijzen, omdat zij een aantasting zou zijn van een innerlijke bereiking. Juist daardoor maken wij onszelf machteloos ten aanzien van een werkelijke zelferkenning.

De Wereldleraar heeft ons vele interessante uitspraken achtergelaten. Een daarvan luidt: "Doe datgene, wat ge voelt te moeten doen met de middelen, die gij op het ogenblik daartoe ter beschikking vindt". Voor mij betekent dit dat de mens in zichzelf een noodzaak kan gevoelen, een noodzaak om te leven, zich te uiten, misschien om zich terug te trekken van het leven ook, om daden te stellen, mogelijk. Het is dan niet zo belangrijk of hij dit dan ogenblikkelijk wel of niet doet, daar wij toch eeuwig zijn en daarbij alle facetten van bestaan die voor ons mogelijk zijn, uiteindelijk wel aan de beurt zullen komen. Maar wanneer wij zoiets in ons gevoelen, zijn er middelen, mogelijkheden. Deze moeten wij gebruiken, daar juist zij op dat ogenblik beschikbaar zijn en ons zo de mogelijkheid geven, de werkelijke innerlijke waarden tot uiting te brengen.

Het is vreemd dat onze Wereldleraar de mens niet aanbeveelt plannen te maken op langere termijn. Hij heeft bijvoorbeeld nooit gezegd dat een mens in de eerste plaats steeds bezorgd moet zijn en zijn daden moet richten op het verwerven van zijn juiste plaats in de eeuwigheid. Steeds weer komen zijn uitspraken neer op een "maak het goede dat in je is, datgene, wat je als zodanig erkent, nú waar, op dit ogenblik en doe het zo goed en zo snel mogelijk." Voor mij betekent dit ongeveer: Ik ben mogelijk een eeuwig wezen. Ik ben geneigd dit voor mijzelf als een feit te aanvaarden. Zeker is voor mij, dat mijn bestaan zich veel verder uitstrekt dan het menselijk kenvermogen ten aanzien van tijd en leven dit pleegt te doen. Ik ben dus niet gebonden aan de tijd, ook al denk ik vaak dat de tijd voor mij belangrijk is. Dan kan ik ook geen plannen maken voor 'later', omdat dit later op een andere, eigen wijze alle mogelijkheden voor mij zal omvatten. Ik kan geen verandering brengen in hetgeen ik ben als deel van de een of andere eeuwige schepping. Ik kan alleen verandering brengen in de wijze waarop ik mij van die eeuwige schepping en mijn deelgenootschap daarin bewust word.

Bewustwording is een ogenblikkelijk proces. Het is niet iets wat eerst gaar gestoomd moet worden gedurende lange tijd voor het bruikbaar en verteerbaar is. Bewustwording kun je mijns inziens het beste vergelijken met het openen van gordijnen in een donkere kamer op een ogenblik dat buiten de zon schijnt: op één ogenblik, met één beweging, één gebaar, is opeens je wereld veranderd. Dan kan ik ook niet zeggen dat mijn bewustwording later zal komen of op bepaalde wijze zal ontstaan. Ik kan alleen mij bezighouden met datgene wat mij vandaag bewustzijn brengt. Dit is dan ook het meest belangrijke voor mij. Niet dus wat ik zal worden, maar wat ik nu ben en hoe ik dit ben en ervaar.

Wie zo kan leven, zal ontdekken dat de dood onbelangrijk wordt, want zolang je niet dood bent, leef je. Zolang je leeft, is het belangrijk te beleven, terwijl na de dood het even belangrijk zal

kunnen zijn dat je dood bent, ofschoon je hierover geen oordeel zult hebben zolang je je van het leven bewust bent op aarde.

Dit komt er voor mij op neer dat, zolang ik maar iets aan het leven doe, niemand verder iets heeft te zeggen zover dit mijn bewustwording betreft. Ook betekent dit voor mij dat de verantwoordelijkheid, die je wel degelijk voor jezelf draagt, er geen is die alleen berust op een 'wat zal ik later worden'. De enige werkelijke verantwoordelijkheid, die een denkend wezen volgens mij kan dragen, is die van dat wat je op het ogenblik zelf bent.

Het lijkt mij logisch en goed, dat dit zo zou zijn. Want in de wereld van de mensen word je zo sterk bepaald door het leven om je heen: de vraag wie er regeert, wat de gebruiken van de tijd zijn, wat de toestand van de wereld ogenblikkelijk is - of dit nu welvaart of crisis is -, oorlog of vrede, spelen allen in het bepalen van je mogelijkheden en zelfs van je gedachten een belangrijke rol. Je kunt volgens mij als mens niet redelijk uitmaken wat over een jaar - of wat dat betreft over drie maanden - de toestand van de wereld dan wel zal zijn. Je kunt daarom niet tevoren de invloeden bepalen, die in de toekomst in je leven op zullen treden. Maar wat nu bestaat, ken je of kun je kennen. Op wat nu bestaat, kun je onmiddellijk en bewust reageren. Met wat er nu bestaat, kun je werken.

Volgens mij pleit onze Wereldleraar wel degelijk voor een dergelijke, voor velen opportunistisch schijnende benadering van het menselijke bestaan. Want zijn leer betekent voor mij onder meer ook altijd weer: Wanneer er mogelijkheden zijn, weet ze te gebruiken. Wanneer zij er niet zijn, hunker er ook niet naar, want buiten de begeerlijkheden, die je meent te bespeuren zonder dat zij feitelijk waar kunnen worden, zijn er altijd weer nieuwe wegen en andere mogelijkheden, die wel op het ogenblik bruikbaar zijn.

Ik zou nog een uitspraak van deze Leraar willen citeren, omdat ook deze voor mijn gedachtenleven en wereldbesef zeer belangrijk is: "Wanneer daden onmogelijk zijn, kun je dromen. Maar hij die droomt waar daden mogelijk zijn, verliest hierin zichzelf."

Er zijn tijden, dat wij iets in de werkelijkheid moeten en kunnen doen. Dan moeten wij niet aarzelen, maar ons besef van het goede ook waarmaken. Er zijn echter ook tijden, waarin wij zelf niets kunnen doen, daar alles wat wij zouden willen kunnen doen, te sterk afhankelijk is van anderen of van omstandigheden. Op dat ogenblik moeten wij durven dromen. Volgens de Wereldleraar zijn dromen vormende gedachten en in een van de kleine seminaren, die hij voor zijn volgelingen organiseerde, heeft hij hierover een betoog gehouden, waaruit ik hier enkele punten kort wil samenvatten.

Wie droomt, vormt geestelijke waarden met zijn gedachten. Waar geestelijke waarden gevormd worden, hebben zij invloed op de stof. Zo is de mens die droomt, dagdroomt of denkt, ook iemand die ondanks zijn uiterlijke machteloosheid direct deelheeft in de processen, die zowel op de wereld als in de geest plaats vinden. Het is heel belangrijk voortdurend deel te hebben aan de dingen. Althans, zo heb ik deze uitspraken verstaan. Leven op zich is trouwens een wonderlijk proces volgens de Wereldleraar. Om hier even een vriend van mij te citeren met een zeer passende uitspraak: Zolang je existeert, leef je niet. Wanneer je leeft, wissel je de waarden van je existentie voortdurend en snel.

De Leraar stelt eveneens dat leven een proces is van voortdurend veranderen, anders zijn, anders zien, anders reageren. Ook geestelijk is dit wel waar, ofschoon ik persoonlijk eerder zou zeggen dat werkelijk leven in de geest het vermogen betekent met velen harmonisch te zijn, om vele verschillende gedachten in jezelf gelijktijdig te ontvangen en daarmee een redelijke harmonie tot stand te brengen.

Leven is verandering. Het is niet noodzakelijkerwijze ook ontwikkeling in de menselijke zin van dit woord. Je bent als mens altijd geneigd in evolutionaire termen te denken: Je wilt het leven

opbouwen, zodat elke trede, die moeizaam beklommen is, automatisch tot een volgende, weer hogere trede zal voeren. Ik geloof echter niet dat dit beeld altijd en overal juist zal zijn. Wij bewegen ons in een dwaaltuin, zo zegt men wel, waarvan wij een deel leren kennen. Beperken wij ons daartoe, dan leven wij wel degelijk, want ook hier verandert er veel en voortdurend voor ons. Indien wij echter bewuster willen worden, zo moeten wij het avontuur van het betreden van het onbekende aandurven. Dan moeten wij, op gevaar af, mogelijk het bekende niet meer terug te kunnen vinden, zo nu en dan ons langs onbekende paden leren bewegen. Maar in de praktijk zullen wij toch steeds weer terug blijven keren tot het bekende. Ook dit lijkt mij onvermijdelijk. Maar ik blijf erbij dat het proces van werkelijk leven neerkomt op een je bewegen binnen de mogelijkheden die het bestaan je biedt en een beseffen van deze mogelijkheden.

Iemand die alleen maar hoger zou kunnen klimmen, zou hiermede volgens mij alleen maar steeds verder van alle gekende feiten af komen te staan: Wanneer je met een raket in de richting van de maan vertrekt, de aarde maar blijft gadeslaan, zo zie je alles steeds kleiner worden. Op den duur overzie je inderdaad de halve planeet. Maar wanneer je zover bent, kun je niets meer zien van de mensen, die op die aarde leven of van de vele voor het menselijke leven zo belangrijke steden, instellingen en mogelijkheden, die er liggen.

Ik meen niet dat het goed is zover van de werkelijkheid af te dwalen, maar die voor ons nog steeds de enige kans tot een natuurlijk beleven en werken vormt.

Wij moeten in ons streven van mens, die bewustwording zoekt, dan ook niet naar God toegaan en daarbij de mens en de schepping achterlaten.

Volgens mij moeten wij met de gehele schepping zozeer van al het mogelijke bewust worden, dat wij gelijktijdig zowel God als de schepping kunnen beseffen. Misschien is de kern van alles wat men het eeuwige leven noemt wel gelegen in de mogelijkheid gelijktijdig de scheppende kracht en zijn voortbrengselen te zien, te beseffen, te ondergaan én bewust te beleven. Toch weet ik uit ervaring, dat er in elk leven perioden voorkomen van althans uiterlijke stilstand. Er komt steeds weer een tijd, waarin je in jezelf alles wat je hebt meegemaakt, hebt gedaan, hebt gedacht, voor jezelf moet leren samen te vatten tot het een hanteerbaar, voor jou als geheel kenbaar en bruikbaar begrip wordt. Lange tijd heb ik dergelijke perioden van rust beschouwd als directe tegenstelling tot alle leven. Ik kom echter langzaam maar zeker steeds meer tot de conclusie, dat ook een dergelijke fase wel degelijk een fase van actief leven is. Door hetgeen ik samenvoeg uit het verleden, bouw ik mij immers gelijktijdig een nieuwe gevoeligheid, een nieuwe mogelijkheid tot beseffen op, en schep mijzelf nieuwe mogelijkheden. Ik verander dus wel degelijk en verander hierdoor gelijktijdig mijn relatie met de schepping, ofschoon ik mij daar op het ogenblik zelf niet geheel van bewust ben.

Nu kan een dergelijke tijd van rust en zelfonderzoek het Ik zeer lang schijnen. In wezen markeert het echter geen tijd, maar duidt slechts een overgaan van de ene harmonie naar de andere aan, zowel als een overgaan van de ene reeks van besepte mogelijkheden naar de andere reeks van besepte mogelijkheden, waarbij tijdsverloop niet meer werkelijk kan zijn. Dit omdat de beide werelden sterk van elkaar plegen te verschillen en tijdsnormen van de ene wereld niet stroken met die van de andere. Dan lijkt het mij ook niet zo belangrijk of je nu in de ogen van anderen een hoge geest of een lage geest bent. Ik geloof dat het veel belangrijker is, dat je als geest bestaat, dat je een bewust levende geest bent. Daar, waar het bewustzijn en het leven tesamen voorkomen, lijkt mij het uiteindelijk bereiken van de oneindigheid, die mogelijk ons einddoel is, wel onvermijdelijk. Maar degene die om het oordeel van anderen steeds weer een andere richting in wil slaan in zijn bewustwording of leven, maakt hiermede volgens mij een fout.

Misschien dat mijn voorganger u dit duidelijker had kunnen uitdrukken dan ik. Hij zegt hier tenminste tot mij: "Iemand die in Den Haag is en een tocht naar Amstrdam begint door zich in de richting van Rotterdam te bewegen, zal zijn bestemming uiteindelijk ook wel bereiken, maar wel heel laat".

Dit was zijn reactie op het denkbeeld, dat ik naar voren wilde brengen: de stelling, dat de mens om innerlijke redenen steeds weer bereid moet zijn zijn denkbeelden en gekozen weg te

veranderen. Ik ben van mening dat een van de kenmerken van een werkelijk leven ook een mate van flexibiliteit inhoudt of zelfs is. Wendbaarheid is zeker in het bewuste leven onvermijdelijk, ook wanneer je steeds tracht voornamelijk in het heden te leven. Wanneer je erkent, dat iets op het ogenblik niet meer gaat, is het dwaas alle krachten toch te gebruiken om in dezelfde richting verder te streven. Wanneer iemand voortdurend met het hoofd tegen een muur blijft lopen, omdat hij juist op deze plek en geen andere, de muur wil doorschrijden, is hij voor mij een dwaas. Vooral omdat hij elders in de muur waarschijnlijk de poort zal vinden, waardoor hij zonder kwetsuren en onmetelijke moeite zijn weg zal kunnen voortzetten.

Het lijkt mij van groot belang juist in verband met ons geestelijke leven dit voor ogen te houden. Wanneer je gelooft en in dit geloof, zoals het geformuleerd wordt, steeds weer punten aantreft die je niet kunt verwerken, terwijl je toch steeds weer probeert om de waarheid daarvan te beseffen, veroorzaakt je door deze vasthoudendheid alleen maar steeds grotere vragen, die tot een vraagwaardigstelling voeren van alles wat je hebt aanvaard als basis voor je geestelijk bestaan. Ik meen dat de mens dan bereid en in staat moet zijn om hier te zeggen: voor mij is er hier geen toegankelijke waarheid te vinden, laat ik dus daarnaar elders zoeken. Of je naar die waarheid dan wilt zoeken bij de hindoes, de boeddisten, de heiligen der laatste dagen, of de menisten, een ander geloof, een andere sekte, is niet van belang. Voor het Ik is slechts belangrijk dat je, ook met de vorming van je geloof, steeds verder kunt gaan.

Wanneer je eenmaal het gevoel hebt: in deze richting kan ik voorlopig toch niets meer bereiken, en een laatste poging toont de juistheid hiervan aan, zo ben je wel een dwaas als je daadloos blijft wachten tot de gewenste mogelijkheid opnieuw voor je zal ontstaan. Indien de gezochte mogelijkheid herontstaat - want dit komt wel degelijk vele malen voor -, zul je dit beseffen en kun je opnieuw de oude weg verder volgen. Maar tot die tijd is het verstandiger uit te zien naar een nieuwe mogelijkheid.

Zoals ik u reeds zeide, kan het bewustwordingsproces voor mij niet gescheiden worden in uiterlijke en innerlijke waarden. Ik meen dat ons leven altijd weer een totaal is, een afgesloten geheel, waaraan niets kan worden toegevoegd en waarvan ook nooit iets werkelijk zal kunnen worden afgenomen, ofschoon tijdelijk een schijn hiervan kan bestaan. Ik meen dat alles wat wij zijn dan ook even belangrijk is. Dat elke kracht die wij bezitten, even belangrijk is, dat het een niet meer of niet minder waard is dan het andere, omdat het door het Ik alleen juist tot uiting kan worden gebracht in samenwerking met alle andere eigenschappen en mogelijkheden.

Het kan natuurlijk voor een bepaald persoon van zeer groot belang zijn dat hij een goed geestelijk genezer is. Voor een ander kan het even belangrijk zijn dat hij een goede beroepsvoetballer is. Indien beiden werken, zal er geen verschil in de belangrijkheid van hun werken aan te tonen zijn, slechts hun belangstelling, hun vermogen de wereld te bereiken en in zich te interpreteren, zal op het ogenblik different zijn. Maar een wisseling van vermogen en taak is tussen beiden denkbaar, zonder dat een van hen daardoor ook maar iets meer of minder bewust of belangrijk wordt. Dit is een logische conclusie, waarvoor velen echter zullen terugschrikken, naar ik vrees. Want voor een mens is het altijd aangenaam te kunnen denken dat hij de meerdere van een ander is.

Zoals voor de meeste mensen trouwens het denkbeeld aanlokkelijk is, dat zij zich door hun geestelijk streven steeds meer van anderen verwijderden, tot zij, moeizaam trede na trede bestegen hebbende, met de kroon op de hoogste trap boven allen verheven zullen staan. Maar wie heeft er uiteindelijk behoefte aan een kroon? De kroon is uiteindelijk alleen maar het symbool van hetgeen je zelf eerst moet zijn. Daarom heb je ook geen afstand van de anderen van node. Wanneer ik eenmaal geestelijk rijp ben, zal het Licht dat in mij woont, zich misschien aan anderen manifesteren als een kroon. Daarvoor hoef ik geen bepaalde weg af te leggen en geen bepaalde discipline voor te volgen. Want dit licht ontstaat in mij door wat ik ben en niet door iets anders.

Om dezelfde reden heb ik ook altijd weer op een groot deel - dus niet het geheel - van de genadeleer gewezen: het feit dat God ons in zijn grote liefde onze zonden vergeeft. Met een dergelijke God weet ik niet goed weg. Ik heb altijd gedacht: Wanneer God alle dingen heeft geschapen, heeft Hij ook alle mogelijkheden geschapen en is Hij dus voor het gebruik, dat van die mogelijkheden kan worden gemaakt medeverantwoordelijk. Als ik zondig, zondigt God dus ook door mij. Maar daar waren de theologen het kennelijk niet mee eens. Ik heb toen voor mijzelf gesteld: Wij hebben een gehele wereld van mogelijkheden en al deze mogelijkheden zijn voor God aanvaardbaar, want anders zou Hij ze niet scheppen en in stand houden. De aanvaardbaarheid van een gebruik van dergelijke mogelijkheden voor onszelf is echter onze eigen zaak en niet alle dingen zijn voor ons gelijkelijk acceptabel. Daarom moeten wij zelf een weg vinden, die ook voor ons goed is. God zal ons zeker niet toornig bezien en bestraffen, wanneer wij andere mogelijkheden kiezen. Maar wij zullen er zelf niet verder mee kunnen komen en zo, voor ons gevoel, er een zekere tol voor betalen.

Ik ben altijd weer in moeilijkheden geweest met de kerk, mogelijk omdat ik als notabele niet dat strenge respect toonde voor de verkondigers van het woord, dat bij de gewone man in mijn dagen overal te vinden was. Ik heb mij dan ook vaak afgevraagd, wat de betekenis van dit woord, van de preken, voor mij was.

Ik kwam tot de conclusie, dat ik in alle woorden die mij werden voorgehouden, uiteindelijk alleen maar mijzelf terugvond. Zij brachten mij niets wat ik niet reeds eerder bezat en zij betekenden voor mij hoogstens een betere realisatie van mijn persoonlijke houding tegenover bepaalde denkbeelden, die ik ook reeds eerder bij anderen had leren kennen. Dan is het ook volgens mij niet mogelijk een werkelijke bewustwording bij anderen middels het woord tot stand te brengen. Wel moet het mogelijk zijn middels het woord in de mens zelf duidelijker begrippen te doen ontstaan. Maar deze begrippen en reacties van anderen kun je als spreker niet voorzien en beheersen. Je wekt reacties op en wat daarmee geschiedt, is een zaak van de toehoorder, niet van de spreker. Toen ik dit voor mijzelf had gerealiseerd, ben ik ook niet meer zó nijdig geweest dat onze dominee onder ons zijn leer toch wel wat anders beleefde en verkondigde dan tegenover zijn gehoor in de kerk. Ik heb toen beseft dat het niet belangrijk is wat er verkondigd wordt, maar wel wat dit voor ons betekent.

In dit opzicht meen ik mij te mogen aansluiten bij onze zo vaak nog klein genoemde vriend, die toch reeds zo groot is geworden, die zo even tot u sprak. Het is niet belangrijk wat de uiterlijkheden zijn. Het is belangrijk wat wij daarin vinden. Maar misschien ben ik toch nog iets praktischer dan hij of mogelijk toch ook meer irrealer. Want zoals u weet, is een intellectueel juist iemand, die vooral eenvoudige dingen voor zichzelf moeilijker maakt dan noodzakelijk is. Voor mij betekent het dat alles, wat er op de wereld bestaat, niet op zichzelf voor mij belangrijk is. Alleen de betekenis, die zoiets in en voor mij heeft, is van werkelijk belang. Ik moet zoeken naar de aanvaardbaarheden van het leven, zoals die voor mijzelf bestaan, niet naar het scheppen van een meer algemene aanvaardbaarheid, die ik vanuit mijn standpunt dan bovendien nog tracht aan anderen op te leggen. Zodat ik niet veel kan voelen voor dictators, in welke vorm of zin dan ook.

Voor mij is een dictator altijd weer iemand die meent dat hij de enige waarheid heeft gevonden. Of hij nu staatsman is of profeet, hij ontnemt anderen, zover het hem maar mogelijk is, de kans zichzelf te zijn. Maar kan een mens, die niet zichzelf is, ook juist en waar in het leven reageren? Kan hij de betekenis van de dingen beleven en doorleven op een wijze, die hem bewuster maakt van de werkelijkheid, die hij in wezen is? Ik meen dat alles wat ooit op deze wereld werd geschreven een zekere mate van waarheid omvat. Maar wie niet reeds waarheid in zichzelf draagt, zal uit dit alles slechts leugen lezen.

Daarom, vrienden, ben ik van mening dat wij wat meer aandacht moeten besteden aan ons eigen leven, ons eigen denken, onze eigen visie op het leven. Want wij zijn het, die steeds weer

de boodschap maken die wij horen. Wij zijn het, die de openbaringen maken die wij lezen. Wij zijn het, die de mens maken, die wij misschien liever niet zouden willen zijn, van ons eigen Ik. Ik meen dat elk schepsel in totaliteit geschapen is, maar in elke vorm, die het aanneemt, voortdurend ook zichzelf schept en zo, zichzelf scheppende en herscheppende, eens tot hetzelfde beeld zal komen, dat voor dit Ik volgens mijn geloof in het allereerste begin reeds door een hogere kracht is vastgelegd.

Dit scheppende proces is voor mij het werkelijke leven. Het bestaan doet hierbij niet ter zake, de vorm die dit bestaan aanneemt, evenmin. Het is wat ik voor eigen besef ben en wat voor de betekenis van mijn leven voor mij bepalend blijft.

Zo, sprekende tegen u, trachtte ik mijzelf eens te meer duidelijk te maken wat in mijzelf leeft. Want wanneer wij tegen anderen denken te spreken, spreken wij in de eerste plaats tegen onszelf. Ook daden die wij tegen anderen denken te richten, richten wij in de eerste plaats tegen onszelf. Wij kunnen ons daarom nooit onttrekken aan woorden die wij spreken, gedachten die wij denken, daden die wij stellen.

Goedenavond.
d.d. 11 juni 1971